

Тому з прийняттям змін до законодавства про слідчу та оперативну роботу співробітників Державного бюро розслідування важливим кроком є правильна організація діяльності та взаємодії даних підрозділів. Традиційно найбільш результативною є поєднання слідчої та оперативно-розшукової роботи за рахунок узгодженої діяльності уповноважених на проведення кожної з них осіб. Тобто керівництво Державного бюро розслідувань повинне взяти до уваги успішний досвід роботи слідчо-оперативних груп як постійно діючих формувань.

Результат діяльності слідчого та оперативного співробітника напряму залежить від їх взаємопорозуміння та злагодженості дій. Специфіка оперативної та слідчої роботи не дозволяє даним співробітникам замінювати одне одного, але дозволяє обмінюватися інформацією та формувати уєсторонне уявлення картини розслідуваної події.

Самойленко О. А.

доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

Титуніні К. В.

начальник управління стратегічного аналізу та прогнозування,
помічник Міністра, Департамент організаційно-апаратної роботи
Міністерства внутрішніх справ України, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ КІБЕРЗЛОЧИНІВ (В КОНТЕКСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВІДНЕСЕНИХ ДО ПІДСЛІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ)

Перспективним сьогодні можна вважати розроблення окремих методик розслідування кіберзлочинів, що пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, або службових злочинів, пов'язаних із втручанням у роботу автоматизованих систем. У практичній діяльності правоохоронних органів дедалі частіше виявляють комплекс злочинів, передбачених ч. 2 ст. 362, ч. 3 ст. 362 та ч. 1 ст. 368 КК України або іншими статтями, що пов'язані із вчиненням злочину службовою особою та, відповідно, підслідні Державному бюро розслідувань. З цих позицій актуальності набуває питання організаційних та тактичних особливостей застосування окремих слідчих (розшукових) дій співробітниками Державного бюро розслідувань, зокрема контролю за вчиненням злочину.

Законодавець не сформулював визначення контролю за вчиненням злочину як самостійної негласної слідчої (розшукової) дії, обмежившись лише вказівкою на його чотири форми: 1) контрольовану поставку; 2) контрольовану та оперативну закупки; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину (ст. 271 КПК України). Це пояснюється складністю зазначеної дії, адже кожна з форм характеризується цілою низкою властивих їй організаційних, тактичних та управлінських прийомів. При цьому, трьом з чотирьох форм контролю за вчиненням злочину притаманні близькі за змістом оперативно-розшукові заходи, зокрема контрольованої поставки; контрольованої та оперативної закупки; імітування обстановки злочину; згадок про спеціальний слідчий експеримент в контексті оперативно-розшукової діяльності немає.

Аналіз матеріалів практики розслідування кіберзлочинів, дозволяє визначити, що найчастіше слідчі з метою встановлення кінцевого мотиву злочинної діяльності в кіберпросторі проводять контроль за вчиненням злочину в формі спеціального слідчого експерименту. Спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину (Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ ГП України, МВС України, СБ України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 лист. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>). В ході спеціального слідчого експерименту в умовах невизначеності кінцевого мотиву злочинної діяльності конкретної особи слідчий або оперативний працівник за його дорученням у кіберпросторі як обстановці вчинення злочину створює штучні умови (інформаційного характеру, типово проявляє зацікавленість в певному результаті дій злочинця). Фактично спеціальний слідчий експеримент стає найефективнішим засобом розслідування всіх класифікаційних підгруп кіберзлочинів, за винятком злочинів, що порушують встановлений порядок обігу певних речей, для розслідування яких ефективно використовують контрольовану поставку, контрольовану та оперативну закупку.

Згідно із ст. 273 КПК України підчас спеціального слідчого експерименту є можливість використовувати імітаційні засоби (часто це готівкові кошти, платіжні картки), тому в теоретичному плані науковці наголошують на проблемі визначення критеріїв для розме-

жування спеціального слідчого експерименту та імітування обстановки злочину. М. В. Багрій таким критерієм вважає встановлення особи злочинця, спеціальний слідчий експеримент здійснюється відносно конкретної особи, імітування — як встановленої, так й невстановленої особи (Багрій М. В. Імітування обстановки злочину: поняття, зміст, місце у системі негласних слідчих розшукових дій. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 371–374), В. А. Динту — мету та обстановку проведення цих форм контролю за вчиненням злочину (Динту В. А. Спеціальний слідчий експеримент як форма контролю за вчиненням злочину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 184–186). М. Л. Грібов справедливо висноває про досить умовні критерії розмежування вказаних форм контролю за вчиненням злочину. Автор пише про наявність багатьох спільних рис між спеціальним слідчим експериментом й імітуванням обстановки злочину як різних форм контролю за вчиненням злочину та висноває про необґрунтованість їх розмежування у чинному кримінальному процесуальному законодавстві (Грібов М. Л. Розмежування спеціального слідчого експерименту й імітування обстановки злочину. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4(101). С. 64–73). Саме тому на практиці при розслідуванні конкретного кримінального провадження визначення форми контролю за вчиненням злочину має «суб'єктивний» характер, ініціатор цієї негласної слідчої (розшукової) дії самостійно визначає ключові в організаційному плані аспекти її проведення, ті що переважають за кількісним критерієм, що й слугує підставою для віднесення запланованої ним дії до тієї чи іншої форми контролю за вчиненням злочину.

Рішення про проведення контролю за вчиненням злочину приймається виключно прокурором. В організаційному плані співробітник Державного бюро розслідувань складає план або декілька планів при етапному проведенні дії, де визначається мета проведення певного (тактичного або оперативно-розшукового) заходу, учасники, порядок здійснення, імітаційні засоби, що будуть використовуватись. Спеціальний слідчий експеримент є неоднорідним, наприклад, може бути поєднаною чи не поєднаною з іншими негласними слідчими (розшуковими) діями, наприклад, аудіо-, відеоконтролем особи та/або місця, спостереженням за особою, річчю або місцем.

Тож, представлені в теорії оперативно-розшукової діяльності та криміналістиці тактичні рекомендації щодо проведення контролю за вчиненням кіберзлочинів, мають сенс в контексті розслідування злочинів, підслідних Державному бюро розслідувань.